

**ІНТЕРАКТИВНІ ФОРМИ ПРОСВІТНИЦЬКО-ПРОФІЛАКТИЧНОЇ
РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЗНЗ**

Дипломна робота
з соціальної педагогіки
(освітньо-кваліфікаційний рівень
«Бакалавр»)

студентки **4** курсу, **42** групи
галузі знань:

0101 Педагогічна освіта

напряму підготовки:

6.010106 Соціальна педагогіка

Шевчук Вікторії Вікторівни

Керівник:

кандидат педагогічних наук,
старший викладач **С. А. Котловий**

Рецензент: доктор педагогічних наук,
доцент Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини

І. О. Білецька

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ФОРМ РОБОТИ В ПРОСВІТНИЦЬКО-ПРОФІЛАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЗНЗ.....	7
1.1. Наукові підходи щодо базових понять дослідження.....	7
1.2. Поняття просвітницько-профілактичної роботи як напрями соціально-педагогічної діяльності соціального педагога ЗНЗ.....	13
1.3. Інтерактивні форми просвітницько-профілактичної роботи соціального педагога ЗНЗ.....	27
Висновки до розділу 1.....	37
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ФОРМ ПРОСВІТНИЦЬКО-ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ СОЦІАЛЬНИМИ ПЕДАГОГАМИ ЗНЗ.....	39
2.1. Програма наукового дослідження.....	39
2.2. Дослідження рівня та специфіки використання інтерактивних форм просвітницько-профілактичної роботи соціальними педагогами ЗНЗ	41
2.3. Рекомендації щодо ефективності використання соціальними педагогами загальноосвітніх навчальних закладів інтерактивних форм у просвітницько-профілактичній роботі.....	62
Висновки до розділу 2.....	65
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
ДОДАТКИ.....	77

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному суспільстві проблема відсутності інформування дітей щодо негативних соціальних явищ є однією із найпоширеніших причин вживання наркотиків, алкогольних напоїв, вчинення протиправних дій стосовно інших. Тому необхідно звернути увагу на висвітлення, попередження та запобігання цих явищ, що є основною метою просвітницько-профілактичної роботи соціального педагога ЗНЗ.

Згідно зі статистичними даними щорічно близько 5 тисяч неповнолітніх стають жертвами злочинних посягань, у тому числі й з боку батьків або осіб, що їх замінюють чи займаються вихованням (з них 400 гинуть, 2 тисячі одержують тілесні ушкодження); реєструється понад 5 тисяч сексуальних злочинів, що включають розтлінні дії дорослих осіб стосовно малолітніх дітей, сягає тисячі кількості зґвалтувань; рятуючись від жорстокого поводження, щорічно закінчують життя самогубством приблизно 700 дітей і підлітків, а півтори тисячі залишають сім'ї.

Соціальний педагог ЗНЗ при здійсненні просвітницько-профілактичної роботи може керуватися Законами України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про профілактику правопорушень», Наказом Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики та ін.

Сучасний соціальний педагог у загальноосвітніх навчальних закладах виконує просвітницько-профілактичну роботу як один із напрямів соціально-педагогічної діяльності. Для більшої ефективності здійснення цього напрямку соціальний педагог може у своїй діяльності використовувати інтерактивні форми роботи.

Об'єкт дослідження — просвітницько-профілактична діяльність соціального педагога ЗНЗ.

Предмет дослідження — інтерактивні форми просвітницько-профілактичної роботи соціального педагога ЗНЗ.

Мета дослідження — визначити специфіку та рівень використання соціальними педагогами загальноосвітніх навчальних закладів інтерактивних форм у просвітницько-профілактичній роботі.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сутність поняття просвітницько-профілактичної роботи як напряму соціально-педагогічної діяльності соціального педагога ЗНЗ та охарактеризувати інтерактивні форми просвітницько-профілактичної роботи соціального педагога ЗНЗ.

2. Дослідити рівень та специфіку використання соціальними педагогами загальноосвітніх навчальних закладів інтерактивних форм у просвітницько-профілактичній роботі.

3. Розробити рекомендації щодо підвищення ефективності використання соціальними педагогами загальноосвітніх навчальних закладів інтерактивних форм у просвітницько-профілактичній роботі.

Теоретико-методологічною основою дослідження є провідні методологічні підходи до: дослідження просвітницької та профілактичної діяльності соціального педагога (О. Безпалько, Т. Розвадовської, Я. Юрків, Т. Яценко та ін.); використання інтерактивних форм роботи соціальними педагогами (О. Тютюнник та ін.).

Методи дослідження: теоретичні — аналіз педагогічної, психологічної літератури з проблеми дослідження; контент-аналіз, синтез, порівняння, класифікація, систематизація теоретичних даних; емпіричні — анкетування та інтерв'ю; статистичні методи кількісної та якісної обробки отриманих результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилось із учнями 10-11-х класів та із соціальними педагогами загальноосвітніх навчальних закладів.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні результати бакалаврської роботи було представлено у доповіді на I-й щорічній регіональній студентській конференції «Актуальні проблеми особистісного зростання» (15 грудня 2017 р., м. Житомир).

Публікації. Основні положення роботи відображено в 1 публікації: Шевчук В. В. Інтерактивні форми просвітницько-профілактичної роботи соціального педагога ЗНЗ // Актуальні проблеми особистісного зростання :

Збірник наукових праць за матеріалами І-ї регіональної студентської конференції (м. Житомир, 15 грудня 2017 року) / Ред. колегія : Л. П. Журавльова, Л. О. Котлова, К. А. Марчук / М-во освіти і науки України, Житомирський держ. ун-т ім. І. Франка, соц.-псих. факультет. — Житомир, Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2017. — С. 120—124.

Структура роботи. Бакалаврська робота складається з вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

На основі проведеного аналізу, опрацьованих наукових джерел, можна зробити наступні висновки:

1. Визначено наукові підходи щодо базових понять дослідження «інтерактивні форми», «просвітницько-профілактична робота», «соціальний педагог», «загальноосвітні навчальні заклади», за допомогою яких ми з'ясували, що інтерактивні форми просвітницько-профілактичної роботи соціального педагога ЗНЗ — це певні варіанти взаємодії, активної співпраці соціального педагога та учнів загальноосвітніх навчальних закладів, що полягають в ознайомленні та попередженні поширення негативних соціальних явищ (наркоманії, алкоголізму, проявів насильства, торгівлі людьми тощо).

Проаналізовано сутність поняття просвітницько-профілактичної роботи як напряму соціально-педагогічної діяльності соціального педагога ЗНЗ, яке полягає у висвітленні та запобіганні негативних проявів поведінки (зокрема, делінквентної, дезадаптивної та інших видів девіантної поведінки) та негативних соціальних явищ. Ми зазначаємо, що просвітницька та профілактична робота має певні відмінності: просвітницька робота більш спрямована на ознайомлення суспільства з наявністю певної соціальної проблеми, тоді як, профілактична робота полягає у попередженні, запобіганні цих проблем у суспільстві та їх наслідків.

Охарактеризовано інтерактивні форми просвітницько-профілактичної роботи соціального педагога ЗНЗ, до яких належать «жива бібліотека», інтерактивна лекція, соціальна реклама, інтерактивна бесіда, соціально-педагогічний та соціально-інтерактивний театр, театр «Форум» (театр пригнічених), соціальний квест, флешмоб та інші. Ми вважаємо, що використання саме цих інтерактивних форм сприятиме успішній просвітницько-профілактичній роботі соціального педагога ЗНЗ.

2. Проведено дослідження з метою визначення рівня та специфіки використання соціальними педагогами загальноосвітніх навчальних закладів інтерактивних форм у просвітницько-профілактичній роботі. Згідно із

програмою наукового дослідження, ми використали наступні методи: анкетування, контент-аналіз та інтерв'ю.

Відповідно до результатів дослідження нами було визначено високий рівень здійснення соціальними педагогами загальноосвітніх навчальних закладів просвітницько-профілактичної роботи (учні обізнані щодо наслідків негативних соціальних явищ (96%), розуміють сутність поняття «профілактика» (92%) та стверджують (68%), що соціальний педагог проводив з ними заходи, спрямовані на запобігання негативних соціальних явищ), проте — низький рівень використання інтерактивних форм (29,4%).

Нами було з'ясовано, що сучасні соціальні педагоги використовують у своїй діяльності частіше традиційні форми (70,6%) (бесіду (19,1%), консультацію (11%), виховну годину (9,5%)), проте й не відкидають активну взаємодію із учнями (29,4%).

На думку учнів, соціальні педагоги частіше використовують такі інтерактивні форми просвітницько-профілактичної роботи, як: інтерактивну бесіду, тренінг та дискусію, тоді як, згідно із річними планами соціальних педагогів — тренінг (8%), акцію (7%), конкурс/виставку (6,6%), відеолекторій (4,4%).

Визначено, що використання інтерактивних форм просвітницько-профілактичної роботи має певну специфіку, яка полягає у тому, що саме інтерактивні форми сприяють активній взаємодії учнів один з одним та із соціальним педагогом. Дані форми роботи для дітей є більш цікавими, ніж традиційні. А також інтерактивні форми вимагають менше розповіді, більше наочності, активної дії, адже «краще один раз побачити, ніж почути». Для ефективного використання інтерактивних форм необхідна підготовка до них, необхідні технічні засоби тощо.

3. Відповідно до вище зазначених результатів наукового дослідження нами було розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності використання соціальними педагогами загальноосвітніх навчальних закладів інтерактивних форм у просвітницько-профілактичній роботі.

Дані рекомендації розраховані на соціальних педагогів загальноосвітніх навчальних закладів та державу. Ми вважаємо, що якщо рекомендації будуть враховані на державному рівні та безпосередньо соціальними педагогами (зокрема, якщо держава сприятиме виконанню даних рекомендацій, то соціальні педагоги ЗНЗ будуть використовувати інтерактивні форми просвітницько-профілактичної роботи на високому рівні), то це сприятиме зменшенню виникнення, поширення негативних соціальних явищ у сучасному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрейчева А. Поняття девіантної поведінки в соціальному та психологічному аспектах / А. Андрейчева, О. Макаренко // Наукові записки. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота — 2015. — том 175. — С. 61—64.
2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка : схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб.[для студ. вищ. навч. заклад.] / О. В. Безпалько — К. : Центр учбової літератури, 2009. — 208 с.
3. Богомоллова М. Делінквентна поведінка підлітків як соціально-педагогічна проблема / М. Богомоллова // Збірник наукових праць. Педагогічні науки — 2011. — вип. 59. — С. 357—362.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. — 1736 с.
5. Возна Ю. Елементи форум-театру як інтерактивні форми засвоєння соціальних вмінь майбутніх фахівців соціальної сфери / Ю. Возна // Молодь і ринок — 2016. — №11—12 (142—143). — С. 61—64.
6. Дідик Н. Сутність, функції та види соціальної реклами в соціально-педагогічній діяльності / Н. Дідик // Молодий вчений — 2015. — № 12 (27). — С. 129—132.
7. Дроздова І. Насильство в сім'ї як одна із детермінант девіантної поведінки дітей та молоді / І. Дроздова // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ — 2011. — № 2. — С. 273—280.
8. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І. Д. Звереві. — К., Сімферополь :Універсум, 2012. — 536 с.
9. Зайченко О Термінологічне виокремлення понять «екзистенційна рольова гра» і «священна рольова гра» у філософській антропології на прикладі індійської й західноєвропейської культур / О. Зайченко // Актуальні проблеми філософії та соціології — 2015. — С. 60—62.

10. Закон України Про запобігання та протидію домашньому насильству. // (№ 2229-VIII від 07.12.2017). [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2229-19/page> .

11. Закон України Про рекламу. // (№ 270/96-вр від 26.04.2017). [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80> .

12. Закон України Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю. // (№2558-14 від 08.10.2016). [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2558-14> .

13. Закон України Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні. // (№2998-12 від 01.01.2017). [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2998-12> .

14. Збірник сценаріїв інтерактивних вистав з дисципліни «Основи сценарної роботи соціального педагога»: Методичні матеріали до курсу / укладачі І. Палько, К. Марчук. — Житомир: Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2016. — 88 с.

15. Знаковська Н. Проблеми девіантної поведінки в сучасному українському молодіжному середовищі / Н. Знаковська // Соціологія — 2014. — № 6 (110). — С. 90—95.

16. Кікалішвілі М. Девіантна поведінка: поняття та ознаки / М. Кікалішвілі // Вісник Академії адвокатури України — 2011. — № 3 (22). — С. 109—122.

17. Клочан Ю. Соціально-педагогічна профілактика делінквентної поведінки учнівської молоді: сутність, методи, форми / Ю. Клочан // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна» — 2015. — № 11. — С. 75—79.

18. Колупаєва А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. / А. Колупаєва, Л. Савчук, К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. — 274 с.

19. Кривонос О. Соціальна профілактика делінквентної поведінки підлітків / О. Кривонос // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології — 2014. — № 5 (39). — С. 190—198.

20. Лисюк І. Алкоголізм у підлітків як важлива медико-соціальна проблема / І. Лисюк // Медсестринство — 2016. — № 3. — С. 26—28.

21. Манохіна І. Тренінг як засіб формування готовності майбутнього соціального педагога до роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування / І. Манохіна // Проблеми підготовки сучасного вчителя — 2011. — № 4 (Ч. 1). — С. 43—47.

22. Наказ Міністерства освіти і науки України Про внесення змін до Положення про психологічну службу системи освіти України. // (№ z0687-09, від 02.07.2009). [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0687-09> .

23. Наказ Міністерства соціальної політики України Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики. // (№ z1155-15 від 10.09.2015). [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15> .

24. Нікора А. Методичні аспекти використання дебатов у навчанні студентів-істориків / А. Нікора // Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки — 2016. — № 1 (52). — С. 39—42.

25. Організація і методика соціально-педагогічного тренінгу : Навчальний посібник // Уклад. : О. М. Шевчук. — Умань : ПП Жовтий, 2011. — 133 с.

26. Понятійно-термінологічний білінгвальний словник : соціальна педагогіка (Terminology Bilingual Dictionary) / автори-укладачі : С. М. Ситняківська, І. В. Літяга ; за заг. ред. проф. Н. А. Сейко. — Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. — 188 с.

27. Прокоф'єва О. Активне соціально-психологічне навчання як метод вивчення і корекції впливу психотравмуючих переживань на емоційний стан юнаків / О. Прокоф'єва, Т. Работя / Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Проблеми сучасної психології — 2013. — вип. 21. — С. 598—607.

28. Радишевська М. Формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у США / М. Радишевська // Порівняльно-педагогічні студії — 2010. — № 3—4. — С. 156—160.

29. Ратинська О. Соціальна профілактика адитивної поведінки підлітків / О. Ратинська // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота» — 2016. — вип. 1 (38). — С. 233—237.

30. Розвадовська Т. Просвітницька робота як важлива фахова складова у діяльності соціального педагога / Т. Розвадовська // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки — 2016. — № 1. — С. 70 — 74.

31. Самойлов А. Адиктивна поведінка як одна з форм девіантної поведінки підлітків / А. Самойлов // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : педагогіка і психологія — 2014. — вип. 41. — С. 405—409.

32. Сейко Н. Соціальна педагогіка : Методичний посібник / Н. Сейко. — Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. — 260 с.

33. Сидорук І. Булінг як актуальна соціально-педагогічна проблема / І. Сидорук // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки — 2015. — № 1. — С. 169—173.

34. Сіроштан О. Інтерактивні методи навчання в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників / О. Сіроштан // Соціальна педагогіка : теорія та практика — 2012. — № 1. — С. 85 — 89.

35. Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. — К. : Наукова думка, 1970—1980. — Т. 5. — С. 184.

36. Соціальна педагогіка : категорії і поняття : словник / автори — укладачі Н. А. Сейко, С. М. Коляденко. — Житомир, 1999. — 55 с.

37. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 336 с.

38. Соціологія : словник термінів і понять / автори-укладачі : Є. А. Біленький, В. М. Дебой, В. О. Жаловага, М. А. Козловець,

А. А. Котвицький, І. В. Саух, В. О. Федоренко, В. О. Цибульський / за заг. ред. Є. А. Біленького і М. А. Козловця — К. : Кондор, 2006. — 372 с.

39. Соціолого-педагогічний словник / за заг. ред. В. В. Радула. — Харків : Мачулін, 2015. — 444 с.

40. Ткачук Т. Тренінг як засіб оптимізації взаємодії між студентами / Т. Ткачук // Науковий вісник Харківського державного університету — 2015. — вип. 4. — С.101—104.

41. Тютюнник О. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до профілактики наркотичної залежності серед старшокласників : монографія / О. Тютюнник. — Черкаси : ФОП Гордієнко Є. І., 2014. — 350 с.

42. Харченко С. Соціально-педагогічні технології : [навч.-метод. посіб. для студентів вищ. навч. закл.] / С. Харченко, Н. Краснова, Л. Харченко. — Луганськ : Альма-матер, 2005. — 552 с.

43. Шаргородська С. Насилля в сім'ї : види, наслідки, шляхи подолання / С. Шаргородська // Соціальний педагог — 2007. — №2. — С. 14—16.

44. Юрків Я. Діяльність соціального педагога з попередження насильства в сім'ї / Я. Юрків // Соціальна педагогіка : теорія та практика — 2013. — № 3. — С. 39—46.

45. Якса Н. Соціально-педагогічний тезаурус : словник / Н. Якса. — Житомир : Вид – во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. — 154 с.

46. Яценко Т. Профілактика наркоманії серед дітей підліткового віку / Т. Яценко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи — 2015. — вип. 52. — С. 215—222.

47. Bracht N. Prevention : Additional thoughts / N. Bracht // Social Work in Health Care — 2000. — № 30(4). — P. 1—6.

48. Hawkins J. Science, social work, prevention : Finding the intersections / J. Hawkins // Social Work Research — 2006. — № 30. — P. 137—152.

49. McCave E. Prevention as an Explicit Part of the Social Work Profession : A Systematic Investigation / E. McCave, C. Rishel // Advances in Social Work — 2011. — № 2. — P. 226—240.

50. Ruth B. Shaping the Future of Prevention in Social Work : An Analysis of the Professional Literature from 2000 through 2010 / B. Ruth, E. Velásquez, J. Marshall, D. Zipperstein // Social Work — 2015. — № 2. — P. 126—134.

51. Woody J. Prevention : Making a shadow component a real goal in social work / J. Woody // Advances in Social Work — 2006. — № 7(2). — P. 44—61.